

جهاد

و

چهار

سال

جنگ

مقدس

هر گونه فعالیت فرهنگی، امدادی، تدارکاتی، ترابری و مهندسی و تعمیرات و تا تهیه و تولید قطعات یدکی، ماشین آلات و سلاحها و حتی ساخت اسلحه از جمله نارنجک جنگی و خمپاره انداز و... را شامل می شد. حضور ایثارگران جهاد سازندگی بمثابه قطره ای از دریای خروشان امت حزب با... در کلیه سنگرها و صحنه های نبرد تاثیر شگرفی در تقویت و حمایت جبهه ها و گشودن راههای جدید در دفاع و کوتاه کردن دست متجاوزین داشت که بتدریج با سامان گرفتن نیروهای مسئول در جنگ حضور جهاد سازندگی در جبهه های نبرد هر روز شکل مشخص تر و با ابعاد دقیق تر و حساستری پدید آمد. به لحاظ گستردگی کوششها و فعالیتهای ایثارگران جهاد سازندگی دادن یک آمار مشخص و دقیق از این فعالیتهای غیر ممکن است. گرچه ما را بر این اعتقاد و باور است که دادن یکسری اعداد و

با شروع تجاوز کفار یعنی به میهن اسلامی و اعلام دفاع و مقاومت عمومی از سوی حضرت امام خمینی، جهاد سازندگی بعنوان بازوی پرتوان انقلاب اسلامی و جهادگران بمثابه فرزندان همیشه در صحنه امام مشتاقانه به جبهه های نبرد حق علیه باطل شتافتند. به لحاظ لزوم دفاع همه جانبه و عمق فاجعه در جنایات و تجاوزات و خلاءهای فراوان موجود در جبهه ها بجز نیروهای شاغل در بخش کشاورزی و دامپروری و واحدهای مشابه که فعالیت آنها خود نبردی دیگر در صحنه پیکار با کفر جهانی بود، کلیه نیروهای جهادگر از سراسر استانهای کشور به جبهه ها و پشت جبهه ها راهی شدند و بار سنگین پاسخگویی و انجام کلیه خدمات و کارهای انجام نشده در تقویت و حمایت رزمندگان بعهدہ آنان گذاشته شد. این کوشش از تربیت و سازماندهی نیروهای رزمنده و نیروهای انتظامی برای حفظ امنیت شهرهای خط مقدم تا

آمده است:

بخش اول شامل فعالیتهای جهاد قبل از آغاز تهاجمات سازمان یافته و گسترده لشکریان اسلام بر علیه متجاوزین کافر است که شامل ذکر پاره‌ای از کارهای عمده مهندسی انجام شده می‌باشد. در بخش دوم سعی شده که فعالیتهای عمده در هر عملیات و تهاجم بر علیه کفار بعثی عرضه شود.

قبل از پرداختن به کارها و وظایفی که به جهاد سازندگی محول گردید، ناچار از بیان مقدمه‌ای هستیم: با شروع جنگ تحمیلی و با تصویب شورای مرکزی جهاد سازندگی و پس از هماهنگیهای لازم با سپاه پاسداران انقلاب

اسلامی از استانهای سراسر کشور جهت استقرار در شهرهای خط‌مقدم دعوت بعمل آمد. وضعیت آنروز شهرهایی همچون دزفول، اهواز، ماهشهر، سوسنگرد، آبادان و خرمشهر این بود که مردم بی‌پناه که زیر رگبار گلوله‌های دشمن قرار گرفته شهرها را تخلیه و مهاجرت نموده بودند، بیمارستانها خالی و ادارات تعطیل شده بود.

*** حضور ایثارگران جهاد سازندگی
بمثنایه قطره‌ای از دریای خروشان امت
حزب..... در کلیه سنگرها و
صحنه‌های نبرد تأثیر شگرفی در
تقویت و حمایت جبهه‌ها و گشودن
راههای جدید در دفاع و کوتاه نمودن
دست متجاوزین داشت.**

رزمندگان اسلام برای رویارویی با دشمن متجاوز به امکانات و تدارکاتی نیاز داشتند که اغلب آنها در دسترس نبود، لذا وظایف زیر به جهادهایی که در این شهرها مستقر شدند محول گردید:

۱- ایجاد تعمیرگاههای بزرگ و مجهز برای دادن سرویس و خدمات به ارتش و سپاه در کلیه شهرهای خط‌مقدم.

۲- ایجاد کارگاههای بزرگ تولید سنگرهای پیش‌ساخته قابل حمل یا سنگرهای بزرگ بتون‌آرمه ثابت.

۳- همکاری در راه‌اندازی بیمارستانها و اعزام پزشک، پرستار، دارو و انجام فعالیتات مهندسی جهت حفاظت بیمارستانها از جمله: دوجداره نمودن سقف اتاقها یا تأمین ساختمان و دیوارها یا چیدن کیسه‌های شن.

۴- همکاری در ترابری و حمل و نقل مهمات، نیروی انسانی و تدارکات.

۵- رساندن تدارکات موردنیاز رزمندگان از طریق جمع‌آوری و ارسال و توزیع کمکها و هدایای مردمی از سراسر کشور.

۶- انجام کلیه فعالیتهای مهندسی موردنیاز رزمندگان در جبهه که اهم آنها احداث شبکه راههای ارتباطی و تدارکاتی، احداث خاکریزها، کانال و خندق و سنگرهای موردنیاز انفرادی و جمعی، احداث سایتهای موشکی و رادار و....
۷- در اختیار گذاشتن خودروهای سبک و سنگین که برای رفع نیاز رزمندگان از جهادهای سراسر کشور و یا از طریق کمکهای مردمی جمع‌آوری شده بود.

اینک برای توضیح بیشتر به ذکر نمونه‌های مهم موارد بالا که نقش حساس و تعیین‌کننده در جنگ داشته‌اند می‌پردازیم:

- راه‌اندازی پادگان حمیدیه:

در اولین روزهای جنگ که سوسنگرد مورد تجاوز قرار گرفت و عراقیها تا نزدیکی اهواز پیشروی نموده بودند و جاده اهواز- سوسنگرد و پادگان حمیدیه زیر آتش و در معرض تهدید جدی قرار گرفته بود، فوراً چنداکیپ از برادران جهادهای دامغان، فارس و اصفهان به‌مراه گروههای رزمی متشکل از افراد داوطلب سپاه اهواز و انجمن اسلامی لشکر ۹۲ و تعدادی از جهادگران رزمنده برای حفظ پادگان به آنجا شتافته و آن را دوباره احیا نمودند. برادران جهاد ضمن برقراری انتظامات شروع به بازسازی شبکه آب و تصفیه‌خانه، شبکه برق، آشپزخانه، نانوائی و... نموده و با ایجاد تعمیرگاهها شروع به راه‌اندازی نفربرها و تانک و توپهای پادگان نمودند، برادران جهادی که حدود ۳۰۰ نفر می‌شدند و نزدیک به یکسال در محل پادگان به انجام خدمات موردنیاز مشغول بودند.

در هفته اول جنگ وهمزمان با تلاشهای دیگری که برای تقویت خطوط دفاعی اهواز صورت می‌گرفت از آنجا که جاده

اهواز- سوسنگرد کلان‌ترین آتش شدید قرار داشت و از طرفی رزمندگان اسلام در تپه‌های «..... اکبر» در شمال شرقی سوسنگرد یک جبهه جدید در مقابل دشمن گشوده بودند و نیاز به ترابری و تدارکات و شبکه راه داشتند طرحی پیش‌بینی شد تا از ۱۵ کیلومتر جاده اهواز- اندیمشک، جاده‌ای بطول تقریبی ۲۰ کیلومتر تا پادگان حمیدیه و از آنجا یک شبکه راه تادال تپه‌های... اکبر و مجاورت سوسنگرد بطول تقریبی ۲۵ کیلومتر احداث گردد. این جاده که جمعاً حدود ۴۵ کیلومتر طول داشت نقش بسیار حساسی در آن روزهای سخت ایفا کرد و رزمندگان ما را به دفاع و مقاومت همه جانبه بیش از پیش دلگرم ساخت.

جاده وحدت:

با پیشروی مزدوران عراقی و گذشتن از رودخانه کارون راه ارتباطی اهواز- آبادان و ماهشهر- آبادان قطع گردیده و شهر آبادان به محاصره عراقیها درآمده تنها راه تدارکات و تقویت نیروها و مدافعان آبادان از طریق هوا (هلی‌کوپتر) یا دریا (از طریق خورها و از جاده جویبیدیه) بود که بعلت محدودیتها با کندی و حجم کم انجام

ارقام خشک و بی‌روح ریاضی هرگز توان بازگو کردن عمق ایثار، عشق، از خودگذشتگی، ایمان و..... این مشتاقان..... را نخواهد داشت.

اهمیت و نقش جهادگران را در جبهه‌ها می‌توان از سخنان گوه‌ر بار رهبر انقلاب و دیگر مسئولان جمهوری اسلامی در یافت. آنجا که امام با اشاره به فعالیتهای جهاد اظهار داشتند: «مکرر فرماندهان نظامی بمن گفتند که اگر جهاد نبود پیروزی بهاین سرعت بدست نمی‌آمد». جان کلام را می‌رساند و همچنین سخن برادر حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی نماینده امام در شورایعالی دفاع و رئیس مجلس شورای اسلامی که فرمودند: «برای نوشتن تاریخ جنگ باید خدمات جهاد سازندگی نوشته شود.» به زبان دیگری عظمت این کوششها را می‌رساند.

در زیر سعی شده است که گوشه‌ای از این فعالیتهای منعکس گردد. این فعالیتهای دو بخش

می‌شد.

بر اساس طرح انقلابی و جسورانه‌ای که برادران پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی تهیه کردند قرار شد از کیلومتر ۲۰ جاده آبادان- ماهشهر و از طریق عبور از با تلاقهای شرق آبادان جاده‌های احداث شود. طول این جاده حدود ۲۵ کیلومتر و احداث آن نه تنها زیر آتش شدید دشمن و درپناه خاکریزی که مقدماتاً احداث شده بود ایجاد میگردد بلکه احداث جاده به لحاظ عبور او با تلاق با مشکلات فنی بسیار مواجه بود که با ایثار و فداکاریهای شبانه‌روزی گروههای مختلف جهاد (که به همین لحاظ وحدت نامیده شد) با تمام رسید و در شرایطی که حضرت امام دستور شکستن حصر آبادان را داده بود و نیروهای رزمی هنوز آمادگی لازم برای اینکار را نداشتند عملاً محاصره آبادان شکسته و خط تدارکاتی رزمندگان اسلام تأمین گردید.

احداث سایت رادار اهواز:

شهر قهرمانپور اهواز در حالیکه عراقیها در کیلومتر ۱۰ جاده نورد (اهواز و خرمشهر) مستقر بودند و شهر بطور مداوم زیر باران گلوله و موشک قرار داشت بمبارانهای پیاپی هواپیماهای دشمن شرایط بسیاری سختی ایجاد نموده بود. فرماندهان نظامی در پی آن بودند که با استقرار یک سایت رادار تأمین شهر را برقرار نمایند. یک محل مناسب در نظر گرفته شد و متخصصان هوایی برآورد نمودند که حداقل شش ماه زمان و چند میلیون تومان هزینه باید صرف شود تا بتوان سایت فوق را آماده نمود. برادران جهاد سازندگی قبول مسئولیت نموده و طی یک عملیات شبانه‌روزی ظرف ۱۰ روز سایت فوق را به اضافه مسجد و سایر واحدهای خدماتی احداث و تحویل نمودند و همه فرماندهان احداث آن را معجزه نامیدند.

راه اندازی بیمارستانها در شهرهای خط مقدم: بدلیل فوریتهای پزشکی و امدادی جهاد سازندگی در شروع جنگ تحمیلی اقدام به راه اندازی مجدد این بیمارستانها از پزشکان و پرستاران داوطلب یا جهادی استفاده گردید و پاره‌ای اقدامات مهندسی از قبیل: دو جداره نمودن سقفها و حفاظت ساختمانها با کیسه شن و غیره استفاده شد که نقش موثری در کمک به مجروحین داشت که بیمارستان طالقانی آبادان، بیمارستان سوسنگرد، بسیمارستان شوش و بیمارستان گسیلانغرب از جمله این اقدامات بوده‌اند.

احداث پل دویهای روی بهم‌نشیر:

با احداث جاده وحدت با کوشش شبانه‌روزی برادران جهادگر یک پل سنگین و بزرگ روی بهم‌نشیر احداث گردید. این پل که ظرفیت عبور محموله‌های ۱۰۰ تنی را داشت ضمن اتصال جاده وحدت امکان نقل و امکانات زرهمی را به آبادان فراهم نمود.

برادران جهاد سازندگی در تمامی عملیات ایدائی یا نفوذی که قبل از عملیات ثامن‌الائمه انجام شد نهایت همکاری را (که به یک یک آنها اشاره خواهد شد) در زمینه‌های ایجاد جاده تدارکاتی، خاکریز، سنگر انفرادی و جمعی و... داشته‌اند و همچنین در ایجاد تعمیرگاههای سبک و سنگین در شهرهای خط مقدم، جمع‌آوری و ارسال و توزیع کمکهای مردمی، بسیج کمپرسیهای شخصی مردم و اعزام آنها به مناطق عملیاتی، ایجاد واحدهای فرهنگی تبلیغاتی و تشویق و ترغیب مردم جهت پشتیبانی هر چه بیشتر رزمندگان اسلام، ایجاد کارگاههای تانکر سازی جهت آپرسانی و سوخت‌رسانی بصورت سیار و ثابت، احداث باند فرودگاه در ماهشهر و... نقش بسزائی داشته است.

همانطور که در قسمت آغاز این مقاله اشاره رفت یک بخش از فعالیتهای جهاد سازندگی، فعالیتهای قبل از آغاز تهاجمات سازمان یافته و گسترده لشکریان اسلام را تشکیل می‌دهد که در پیروزی نیروهای خودی نقش شایانی دارد و شامل: عملیات ثامن‌الائمه، طریق‌القدس،

فتح‌المبین، بیت‌المقدس، رمضان، مسلم بن عقیل، محرم و عملیات و الفجر می‌شود که در ذیل به آنها می‌پردازیم:

عملیات ثامن‌الائمه:

عملیات ثامن‌الائمه در شرایطی آغاز گردید که خطوط سیاسی مخالف خط امام از صحنه سیاست جمهوری کنار گذاشته شده و حاکمیت حزب الله آغاز شده بود. ضمناً قبلاً مکرراً حضرت امام فرمان شکستن محاصره آبادان را صادر فرموده و امت حزب الله همه در انتظار اقدامات تهاجمی برعلیه دشمن بودند. در این عملیات که اولین عملیات هماهنگ مشترک سپاه و ارتش بود از مدت‌ها قبل فعالیت مهندسی جهت فراهم نمودن مقدمات عملیات با احداث جاده و خاکریز فراهم گردید بود. جهاد سازندگی که بطور شفاهی مسئولیت مهندسی عملیات را پذیرفته بود بابکارگیری چند ستاد نیرومند و پرکار بابیش از ۱۵۰۰ جهادگر توانستند بیش از صد کیلومتر جاده و نزدیک به ۱۲۰ کیلومتر خاکریز ایجاد کنند. اقدامات مهم و اساسی این عملیات به شرح زیر است:

۱- احداث جاده وحدت: زمانی که آبادان در محاصره کامل قرار گرفته بود و حضرت امام فرمان شکستن محاصره را صادر کردند نیروهای نظامی در موقعیتی که این مهم را به انجام برسانند، نبودند. جهاد سازندگی با احداث یک جاده از میان مردابهای شرق بهم‌نشیر جاده‌ای زیر آتش شدید دشمن ایجاد و راه تدارکاتی و پشتیبانی نیروهای رزمنده آبادانی را فراهم و عملاً حلقه محاصره بنحوی شکسته شد. هر چند این جاده ماهها قبل از عملیات احداث گردید در حین عملیات و فراهم نمودن مقدمات حمله نقش بسزائی داشت. در همین رابطه باید از احداث پل دویهای بهم‌نشیر با استفاده از پل انهدامی عراقی‌ها نام برد که در فراهم نمودن امکانات تجهیز و تدارک نیروهای خودی اهمیت زیادی داشته است.

۲- ایجاد آتش بر روی کارون در حین عملیات: برای ایجاد رعب و وحشت در دشمن و بخصوص برای بستن پشت دشمن بطوری که دشمن نتواند براحتی از پل مارد و پل حفار استفاده کند، طرحی توسط جهاد داده شد که از شعله‌ور نمودن نفت خام لوله‌های مسیر اهواز آبادان بر روی کارون استفاده شود. این عمل با قطع لوله‌های فوق و هدایت نفت خام به روی آب و شعله‌ور نمودن آن در حین عملیات انجام شد که تا اندازه زیادی مؤثر بود.

۳- احداث خاکریز دفاعی کناره کارون: علاوه بر خاکریزهای مختلفی که در قبل و حین عملیات

ناباوری استقبال گردید. برادران جهاد با یک ابتکار بسیار کم نظیر و خارق العاده و با استفاده از فرازونشیب طبیعی تپه‌های رملی و ریختن خاک رس روی آنها و محصور نمودن حاشیه جاده با کیسه‌های شن و نی در حالیکه وجب به وجب جاده را با شرایطی بسیار سخت و عقب عقب راندن کامیون‌ها که در دل رمل‌ها امکان دورزدن و مانور نداشتند در مدت ۲۱ روز ۹ کیلومتر جاده در عمق رمل‌ها ایجاد نمودند. در انتهای جاده یک باند فرود هلی کوپتر نیز احداث گردید. لطف خداوند و امداد غیبی او این بود که دشمن کوردل در مدت احداث جاده از وجود آن مطلع نگردید حتی هواپیماهای دشمن که مسیر طبیعی آنها همین تپه‌های رملی بود نتوانستند از وجود آن باخبر شوند.

۲- از مهمترین اهداف عملیات بستن تنگه جزابه و قطع راه ارتباطی دشمن از شمال به جنوب بود که یک واحد مهندسی رزمی جهاد همراه واحدهای زرهی و پیاده‌ای که مأمور بستن تنگه بودند نتوانستند خود را به موقع در اولین ساعات اولیه نبرد به تنگه رسانده و با زدن چند ردیف خاکریز و استقرار نیروها، تنگه بسته شد. از اهمیت این اقدام همین بس که دشمن ضدحمله‌های متعدد و سنگینی برای باز نمودن تنگه انجام داد که همگی با شکست روبرو گردید.

۳- از اقدامات مهمی که در فراهم نمودن مقدمات عملیات بسیار موثر بوده است عبارت از ترمیم و احداث یک شبکه راه تدارکاتی در دل تپه‌های الله اکبر از پادگان حمیدیه تا تپه‌های شحیبیه در شمال سوسنگرد بود که طول تقریبی این شبکه راه ۴۵ کیلومتر می‌باشد در جبهه دهلاویه و محورهای عملیاتی نisan نیز خطوط ارتباطی و تدارکاتی دیگری جهت مقدمات عملیات احداث گردید که جمعا به ۳۰ کیلومتر می‌رسد. علاوه بر شبکه راه‌های فوق که بیش از ۷۵ کیلومتر می‌باشد معادل آن (۷۵ کیلومتر) جاده‌های عملیاتی فوری نیز احداث گردیده است (شامل تسطیح و نفت پاشی).

۴- برای اولین بار در تاریخ عملیات و تهاجمات جهاد سازندگی موفق به سازماندهی تیم‌های منظم مهندسی که از نظر هماهنگی و فرماندهی هم‌ردیف سازمان ارتش و سپاه بود گردید. که از این تجربه بسیار موفق با تکمیل و اضافات در عملیات بعدی استفاده گردید.

۵- از اقدامات بسیار موثر دیگر برای اولین بار ایجاد بندهای مهندسی و تدارکاتی و تعمیراتی در مجاورت تپه‌های عمل کننده نظامی بود که نقش موثری در تجهیز خطوط مقدم از نظر توزیع تدارکات و انجام تعمیرات ضروری و فوری بصورت ثابت و سیار داشتند.

۶- تجهیز و راه اندازی بیمارستان سوسنگرد از نظر پزشکی، امکانات پزشکی و دارو جهت عملیات و ایجاد واحد‌های اورژانس در مقر هر تپه.

۷- در مراحل مختلف عملیات طریق القدس

زده شد در پایان عملیات لازم بود که در شرق کارون یک خاکریز پدافندی احداث گردد. احداث این خاکریز بخصوص بعلمت استقرار نیروهای دشمن در غرب کارون و آتش شدید و تلفاتی که نیروهای ما داشتند از اهمیت ویژه‌ای بسر خوردار بسود کسه ایسن

خاکریز بطول بیش از ۲۰ کیلومتر احداث گردید. مشابه این خاکریز جهت حفاظت عبور و مرور از جاده اهواز آبادان بخصوص در حوالی مارد که فاصله جاده و رودخانه کم و دشمن کلیه خودروهای عبوری را با تیر مستقیم تانک هدف قرار می‌داد احداث گردید که طول تقریبی آن ۲۰ کیلومتر و ارتفاع آن سه متر بود و عبور و مرور را تأمین نمود.

۴- ظرافتهای مهندسی خاصی در این عملیات بکار گرفته شد که در کسب اولین پیروزی گسترده رزمندگان تأثیر فراوان داشت از جمله در فیاضیه آبادان دو ردیف کانال بصورت مایل از خط مقدم نیروهای خودی به سمت خط مقدم دشمن احداث گردید که نیروهای ما با استتار کامل به دشمن نزدیک و حمله نمودند و تنها پس از چند دقیقه توانستند سنگرهای خط مقدم دشمن را تصرف نمایند. اینگونه روشها در محورهای دیگر هم استفاده شد که بسیار موثر بود.

۵- با توجه به اینکه اولین عملیات بود و هنوز امکانات لازم برای تهاجمات فراهم نبود برادران جهاد نقش بسزائی در تأمین اکیبهای پزشکی و ساختن اورژانس، حمل و نقل مهمات و نفر، آبرسانی جبهه‌ها و بخصوص ارائه خدمات گسترده تعمیراتی ثابت و سیار در کلیه جبهه‌ها داشتند.

عملیات طریق القدس:

در این عملیات پیروزمندانه که مسئولیت مهندسی بطور شفاهی و با هماهنگی فرماندهان سپاه و ارتش بعده جهاد سازندگی گذاشته شده بود. فعالیت‌های گسترده و مختلفی انجام شد که اینک به شرح مختصر پارهای از آنها که بسیار برجسته و تعیین کننده بوده‌اند، می‌پردازیم.

۱- وضعیت نیروهای دشمن بگونه‌ای بود که با ایجاد میداین مین و موانع و استحکامات خود را برای مقابله و دفاع آماده نموده بود. برادران سپاه و ارتش دنبال این بودند که بنحوی بتوانند با یافتن راه حلی از نقاط ضعیف دشمن بر او تاخته و دشمن را غافلگیر کنند. در جناح شمالی تپه‌ها

رمل گسترده‌ای وجود داشت که از مجاورت ارتفاعات الله اکبر تا تنگه جزابه امتداد یافته بود و دشمن به لحاظ عمق زیاد این رمل‌ها که بحدود ۲۰ کیلومتر می‌رسید و اینکه حتی عبور نفر پیاده نیز در آنها به سختی امکان پذیر بود با خیال راحت به رمل‌ها متکی شده و در عمق خود توپخانه و مرکز فرماندهی و مهندسی را به آن متکی نموده بود. پس از بررسی‌ها و شناسائی‌های اولیه و بحث‌های مختلف برادران جهاد پیشنهاد احداث راه در دل رمل‌ها را نمودند که از آن با

بیش از ۲۰۰ کیلومتر خاکریز عملیاتی ایجاد گردید که نقش بسیار مهمی در حفظ مواضع بدست آمده و پدافند نیروهای خودی داشتند از جمله اینها خاکریزهای بسیار موثر و دوجداره در تنگه جزابه می‌باشد.

عملیات فتح المبین:

بدنبال عملیات پیروزمندانه طریق القدس و آزادی بستان و تجربیات گرانبهایی که از نقطه نظر نظامی و مهندسی حاصل شد و با مشخص شدن منطقه غرب دزفول برای عملیات آینده کلیه نیروهای مهندسی جهاد سازندگی برای انجام خدمات لازم به این منطقه بسیج شدند. از آنجا که فرصت مناسب و لازم در اختیار بود و مسئولیت مهندسی نیز بطور رسمی و کتبی به جهاد سازندگی واگذار گردیده بود و به لحاظ وسعت منطقه عملیاتی و کثرت نیروهای مهندسی شرکت کننده فعالیت‌های بسیار گسترده و معجزه آسائی صورت گرفت که نقش اساسی و تعیین کننده در بدست آوردن پیروزی‌ها داشت. در این عملیات ۱۰ استاد مهندسی جهاد سازندگی که هر کدام در سطح خدمات مهندسی یک لشکر عمل می‌نمودند با بیش از ۵۵۰۰ جهادگر توانستند نزدیک به هزار کیلومتر راه، ۵۰۰ کیلومتر خاکریز، ۱۳۰ پل، ۱۱ باند هلی کوپتر، ۱۵۱ اورژانس، ۱۴ حمام صحرائی و ۴ حلقه چاه و هزاران فعالیت متنوع دیگری انجام دهند.

اکنون به توضیح پاره‌ای از فعالیت‌های مهندسی فوق که نقش اساسی و تعیین کننده در عملیات داشته‌اند می‌پردازیم. قبلاً لازم است جهت روشن شدن عظمت کارهای انجام شده و حساسیت آنها توضیح مختصری پیرامون وضعیت منطقه عملیاتی داده شود.

دشمن در غرب کرخه از مقابل با احداث

کانالها و میادین مین و استحکامات دفاعی خود را برای همه گونه حمله‌ای آماده نموده بود و جناحین نیروهای دشمن از یک طرف به یک سلسله ارتفاعات متکی بود که در جهت شرقی غربی تا ارتفاعات مرتفع پا علم و دالپری و تسی شکن امتداد یافته بود. وضعیت این منطقه از نظر وجود دره‌ها و تپه‌های صخره‌ای مرتفع بگونه‌ای بود که دشمن بخصوص در منطقه دالپری امکان هیچگونه تهاجمی را نمی‌داد و مراکز فرماندهی در عمق نیروها در عین خوش مستقر نموده بود. در جناح جنوبی نیروهای دشمن متکی به ارتفاعات میش داغ و تپه‌های رملی پشت آن امتداد یافته بود که در آنجا نیز تهاجمات نیروهای اسلامی سخت می‌نمود. فعالیتها به شرح زیر است:

۱- ایجاد شبکه گسترده راه از پا علم بطرف ارتفاعات دالپری و تسی شکن این شبکه با طول بیش از ۲۰۰ کیلومتر از طرفی به لحاظ اینکه در دل ارتفاعات و از میان دره‌ها و رودخانه‌ها بیش از ۷۰ دهنه پل یک متری تا چهل متری احداث شده و از طرف دیگر امکان ترابری و نفوذ نیروهای اسلامی را به پشت نیروهای دشمن و بالای

* برادران جهادگر برای تأمین شهرهای جنوب کشورمان از تهدید هواپیماهای دشمن بعثی، طی یک عملیات شبانه روزی ظرف ۱۰ روز یک سایت را احداث نمودند که بگفته فرماندهان نظامی یک معجزه بود.

سرم - مرکز فرماندهی

دشمن ممکن ساخت اهمیت ویژه‌ای در کسب پیروزی‌ها داشته است. این کار طاقت‌فرسا که بیشتر به معجزه شبیه بود و در نهایت رعایت مسائل امنیتی از جمله ندادن مرخصی به نیروها و حمل و نقل آنها بنحوی که امکان رد و بدل هیچگونه اطلاعاتی ممکن نباشد در حداقل زمان ممکن و با کار شبانه‌روزی احداث گردید.

۲- جاده رقابیه به زلیجان (جاده کاظمین): این جاده نیز که در شرایطی سخت از دل ارتفاعات سنگی میش داغ و از میان تپه‌های رملی به طول بیست کیلومتر در کمتر از یک ماه احداث گردید امکان ترابری و نفوذ نیروهای اسلام را به پشت تنگه رقابیه یعنی عمق دشمن و پشت جبهه آنها و مجاورت مرکز فرماندهی دشمن فراهم آورد.

۳- برای ارتباط نیروهای، در یک جبهه گسترده‌ای از دالپری و دشت عباس تا محور کرخه و از آنجا تا شوش و رقابیه یک کار مهندسی عظیمی بود که در طول نزدیک به شش ماه حدود هزار کیلومتر جاده احداث گردید و بنا نامهای زیبایی

همچون عاشورا، نجف، کربلا و... امام خمینی، شهید بهشتی و سایر شهدا (نامگذاری گردید. گذشته از سنگینی و عظمت و اهمیت کار یک فضای معنوی و روحانی خاصی در جبهه‌ها ایجاد نمود.

۴- گشودن جبهه‌های جدید و احداث خاکریزهای متعدد برای اتصال آنها؛ هرچند در کل عملیات فتح‌المبین نزدیک به ۵۰۰ کیلومتر خاکریز احداث گردید اما لازم به تذکر است که قسمت اعظم کار مربوط به قبیل از عملیات است که، در شهرهای از شوش تا رقابیه جبهه‌های جدید گشوده و آنها را بهم متصل نمودیم و نیروها برای عملیات در آنها مستقر شدند. این کار در یک شرایط بسیار سخت مثلاً در جبهه شوش آنهم در تاریکی شب و زیر آتش شدید صورت گرفته است.

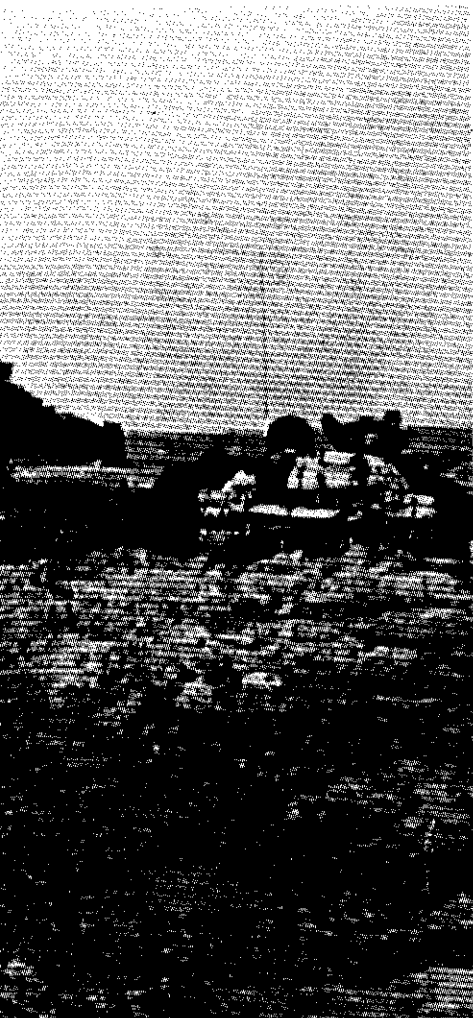
۵- نمی‌توان با ذکر اینکه در این عملیات ۱۰ اورژانس ایجاد شده اهمیت و نقش آنها را بیان کرد. برادران جهاد در خطوط مقدم کلیه جبهه‌های فتح‌المبین یک ابتکار نو و خارق‌العاده بکار گرفتند اورژانس‌های با سقف بتنی و با ابعاد ۱۵ × ۸ متر و دارای اتاق عمل با آب لوله‌کشی و برق احداث نمودند کاری که حقیقتاً در نجات جان مجروحین و انجام خدمات لازم قبل از انتقال به بیمارستانها که در فاصله بسیار دوری از جبهه بودند نقش تعیین کننده داشت.

(هر اورژانس شامل تعداد زیادی سنگرهای مختلف است که سنگر فوق تنها محل رسیدگی به مجروح می‌باشد.)

* فعالیتهای جهادسازندگی در جبهه‌ها شامل کارهای مهندسی مانند احداث شبکه راههای ارتباطی و تدارکاتی احداث خاکریزها، کانال و خندق، سنگرهای مورد نیاز انفرادی و جمعی، احداث سایت‌های موشکی، ایجاد تعمیرگاههای بزرگ و مجهز برای دادن سرویس و خدمات، راه‌اندازی بیمارستانها و اعزام پزشک، پرستار و دارو، رساندن تدارکات مورد نیاز رزمندگان می‌باشد.

۶- علاوه بر اقدامات مؤثر فوق که کاملاً برجسته و مشخص و تعیین کننده بوده‌اند اقدامات دیگری صورت گرفته که اگر چه در کسب پیروزی شاید تعیین کننده نبوده‌اند اما در تجهیز و تدارک رزمندگان و پشتیبانی مادی و معنوی از آنها نقش بسیار داشته‌اند از جمله این اقدامات:

ایجاد تعمیرگاههای ثابت در کلیه جبهه‌ها و اعزام واحدهای سیار به خطوط مقدم، ایجاد ۱۴ حمام صحرائی از ۱۶ الی ۱۲ دوش در دل جبهه‌ها

که در آن شرایط سخت مورد استقبال خیل عظیم رزمندگان قرار گرفت، تدارکات رزمندگان در کلیه جبهه‌ها و خطوط مقدم با استفاده از هدایای مردمی آبرسانی و شربت‌رسانی و بالاخره کارهای تبلیغاتی بسیار گسترده از قبیل ایجاد مساجد و حسینیه‌ها، اعزام گروههای تبلیغاتی و ارسال کتاب و روزنامه و...

عملیات بیت المقدس:

عملیات گسترده و عظیم بیت المقدس که حدود چهل روز پس از فتح‌المبین آغاز و منجر به آزادی خرمشهر گردید در شرایطی آغاز شد که مسئولیت مهندسی بطور کتبی به جهادسازندگی واگذار و جهادسازندگی با شرکت دادن نیروهای عظیمی از سراسر کشور در انجام مأموریت‌های محوله چه قبل از عملیات و چه در طول عملیات که نسبتاً طولانی بود کوشش فراوان نمود. نیروهای جهادسازندگی در این عملیات بیش از ۷۰۰۰ نفر بودند که با وارد عمل نمودن ۳۰۰ دستگاه لودر و بولدزر موفق شدند بیش از ۷۰۰ کیلومتر راه احداث نموده و بیش از ۵۰۰ کیلومتر خاکریز

عملیاتی بود. برای مقابله با این مزاحمتها دستور ساخت سایت جهت استقرار موشکهای زمین به هوا در عملیات داده شد تا در نزدیکترین نقطه به دشمن ساخته شود. در بیت المقدس برادران، در نزدیکی خرمشهر و در زیر آتش شدید دشمن در کمتر از یک هفته یک سایت کامل پدافند موشکی را تحویل دادند که در ادامه عملیات دهها هواپیما را سرنگون نمودند و ایجاد این سایت و سایت مشابهی در آبادان با آن شرایط سخت و بخصوص سرعت عملی که نهایت کمک را به پیشروی و حفاظت رزمندگان، نمود با توفیق الهی معجزه می نمود.

۵- از اقدامات مهم این عملیات گسترده ایجاد تعمیرگاههای ثابت در کلیه جبههها و اعزام واحدهای سیار تعمیراتی بود که در خطوط مقدم خدمات فنی ارائه می نمودند که در این رابطه بیش از ۱۵۰ کیپ فعالیت داشتند.

۶- بعثت شرکت کلیه دفاتر جهاد سازندگی سراسر ایران در این عملیات تدارکات و خدمات فراوانی در اختیار رزمندگان قرار گرفت. حتی در خطوط مقدم برادران جهاد با تانکر شربت سرد تقدیم رزمندگان می نمودند که در بالابردن روحیه آنها تأثیر بسزا داشت. بعلاوه گروههای متعدد تبلیغاتی و فرهنگی در جبهه فعالیت می نمودند همچنین اکثر اورژانسها توسط جهاد سازندگی ایجاد گردید.

* برادران جهاد سازندگی در خطوط مقدم کلیه جبهههای فتح المبین اورژانسهایی با سقف بتونی و با باعاد ۸×۱۵ متر و دارای اطاق عمل با آب لوله کشی و برق احداث نمودند، کاری که در نجات جان مجروحین و انجام خدمات لازم قبل از انتقال به بیمارستانها که در فاصله بسیار دوری از جبهه بودند نقش تعیین کننده داشت.

۷- از اقدامات ارزشمند و برجسته این عملیات بسیج کمپرسیها از سراسر ایران بود که به نوبت از آنها استفاده می گردید. در عملیات بیت المقدس ۱۰۰۰ دستگاه کمپرسی شرکت داشتند که به انجام خدمات مهندسی - ترابری و حمل نفر و تدارکات و مهمات پرداختند و نقش تعیین کننده در پشتیبانی عملیات داشتند.

عملیات رمضان

بدنبال عملیات پیروزمندانه بیت المقدس با فاصله زمانی اندکی عملیات رمضان آغاز گردید. در این عملیات که بسیاری از مقدمات لازم آن از قبل و در طی عملیات بیت المقدس توسط جهاد سازندگی فراهم شده بود، برادران جهاد با بیش

از انواع بشکه های ویل سیک ویل بسیار ابتکاری یونولیتی شدند که تنها از چهارتای آنها در عملیات استفاده شد. از جمله یک پل در نیسان ۲ پل در کرخه نور و یک پل لوله ای در باتلاق نورد.

۳- از ۵۰۰ کیلومتر خاکریزی که در طول عملیات بیت المقدس احداث گردید شرایط احداث ۲ مورد از آنها بسیار مهم است. یکی خاکریزی بود که در دومین مرحله از عملیات در امتداد جاده حسینه بطول ۲۰ کیلومتر در یک شب احداث گردید. اصولاً موفقیت این مرحله از عملیات در گرو احداث سریع همین خاکریز بود. مورد بعدی خاکریزهای حساسی بود که در کنار باتلاق نزدیک خرمشهر نرسیده به جاده آسفالت زیر آتش بسیار شدید و بی انقادم

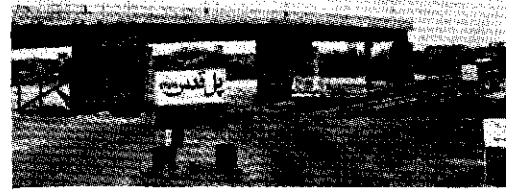
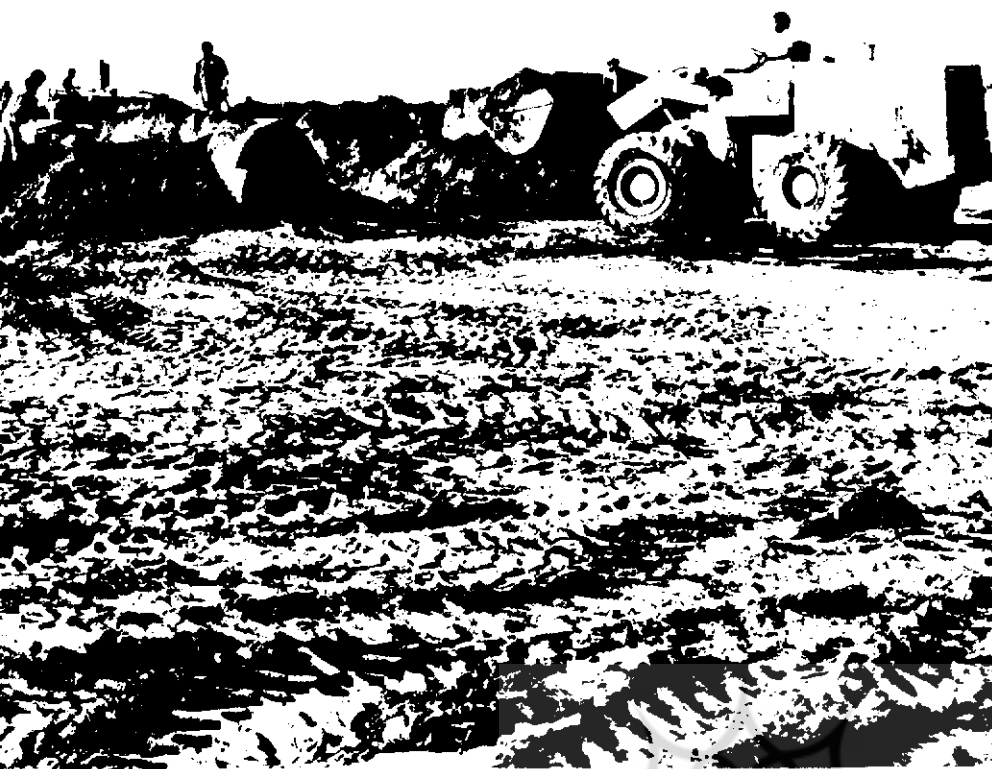
شهداء و مجروحین بسیار صورت گرفت. خاکریزهای شلمچه نیز در موقعیت مشابه احداث گردید.

۴- ایجاد سایت موشکی جهت پدافند هوایی: از مهمترین مشکلات عملیات، بر علیه متجاوزین یعنی مزاحمتهای زیاد هواپیماها و بمباران منطقه

ایجاد نمایند. اینک به شرح بعضی از این فعالیتها که برجسته بوده و تحت شرایط خاص انجام شده اند، می پردازیم:

۱- ایجاد ارتباط بین جاده آبادان و خرمشهر: با شروع عملیات و پیشروی رزمندگان اسلام ارتباط و تدارک و ترابری نیروهای رزمنده از طریق اتصال جاده خرمشهر و جاده آبادان بهم از مسائل مهمی بود که برادران جهاد سازندگی در منطقه دارخوین با احداث جاده های بطول ۱۷ کیلومتر در دو طرف رودخانه کارون این مهم را انجام و ارتباط رادار کمترین زمان لازم ایجاد نمودند. این اقدام مؤثر علاوه بر شبکه راههای گسترده ای است که در این عملیات با طول تقریبی ۷۰۰ کیلومتر احداث گردیده است.

۲- با توجه به وضعیت محورهای عملیاتی بیت المقدس در همه محورها مجبور به عبور از رودخانه یا باتلاق بودیم و لذا فراهم نمودن امکانات پل زدنی بر رودخانه آنهم رودخانه های عظیم و عریضی همچون کارون کرخه کور و نیسان از مسائل درجه اول بود. جهادگران جهاد سازندگی موفق به فراهم نمودن ۹ پل عبور نفر پیاده و خودرو سبک

از ۴۵۰۰ نفر در عملیات شرکت نموده و بیش از پانصد کیلومتر راه و بیش از ۲۰۰ کیلومتر خاکریز احداث نمودند از آنجا که دشمن نهمیدات و روشهای جدیدی بکار گرفت و با انجام کارهای مهندسی و اجرای تاکتیکیهای نظامی ما را با مشکلات بسیاری روبرو نمود که مهندسی نقش عمده‌ای پیدا کرد و برادران جهاد اقدامات گسترده و حساسی برای خنثی نمودن روشهای آنان انجام دادند که اکنون به شرح پاره‌ای از فعالیتهای برجسته و اقدامات مهم انجام شده می‌پردازیم:

۱- از وحشت و ترسی که دشمن با توجه به ضعف خود از رزمندگان اسلام داشت و با پیشروی رزمندگان اسلام دشمن از تسلط بر زمین و امکانات خودش استفاده نمود و با تلمبه‌های قوی از کانال ماهیگیری در منطقه پاسگاه زید جریان آب بسوی رزمندگان اسلام رها نمود که جهاد سازندگی پس از آنکه دو ردیف خاکریز مقدماتی احداث نمود اقدام به احداث یکسری بند عظیم با ابعاد ۸ متر عرض و ۵ متر ارتفاع نمود که در طول سه کیلومتر امتداد یافت. برای تکمیل اقدامات مهندسی بر علیه هر گونه آب بازی دشمن یک کانال با ابعاد ۵ متر عرض و با متوسط ۱/۵ متر عمق و طول ۱۴ کیلومتر نیز برای انحراف آب احداث گردید.

۲- در به‌جمین مرحله عملیات رمضان که هدف آن گرفتن مثلثی‌های عراقی بود جناح راست نیروهای ما از دژ مرزی عراقی‌ها تا خاکریزهای مثلثی خالی و امکان پاتک دشمن و دور زدن نیروهای ما وجود داشت و قرار شد که جهاد یک شبه در حین عملیات در این فاصله ۱۴ کیلومتری یک خاکریز احداث کند. جهاد موفق شد در همان شب عملیات یک خاکریز دو جداره به ارتفاع ۳ متر که در حقیقت ۲۸ کیلومتر میشود احداث نماید که به اعتراف اکثر فرماندهان نظامی یک معجزه بود و می‌گفتند که خداوند این خاکریز را زد. و این ضرب‌المثلی بود که برای هر کار خارق‌العاده‌ای همچون فتح خرمشهر (که خدا خرمشهر را آزاد کرد) بکار می‌رفت.

۳- همزمان با عملیات رمضان جهت ارائه

* نیروهای جهاد سازندگی در عملیات بیت‌المقدس موفق شدند بیش از ۷۰۰ کیلومتر راه احداث نموده و بیش از ۵۰۰ کیلومتر خاکریز ایجاد نمایند. و همچنین از اقدامات مهم در این عملیات گسترده ایجاد تعمیرگاههای ثابت در کلیه جبهه‌ها و اعزام واحدهای سیار تعمیراتی بود.

* از اقدامات بسیار مهم جهاد سازندگی در عملیات والفجر، بسیج و بکارگیری بیش از ۱۵۰۰ کامیون کمپرسی جهت ترابری و مهندسی بود که نقش بسیار حساسی در سرعت بخشیدن به فعالیتهای مهندسی و ترابری داشته‌اند.

خدمات مختلف پزشکی درمداخل شهر خرمشهر بر بقایای کشته‌شدگان قدیمی شهر بیمارستانی توسط جهاد سازندگی احداث و بنام شهید آیت‌الله صدوقی نامگذاری گردید. این بیمارستان با داشتن اتاق عمل بخش

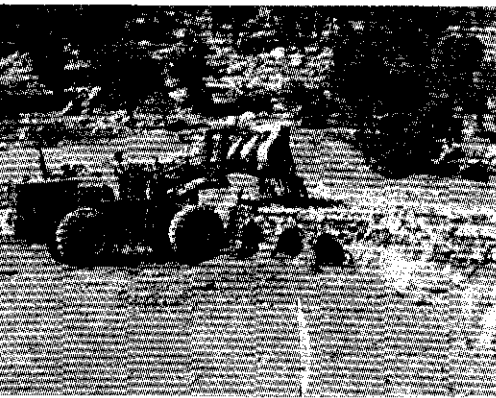
داخلی و بخش دندانپزشکی و همچنین بانک خون و آزمایشگاه و داروخانه خدمات ارزنده‌ای در کنار جبهه داشت که هنوز هم باگذشت نزدیک به یکسال از احداث آن اهمیت و نقش خود را حفظ نموده است.

۴- علاوه بر اقدامات فوق فعالیتهای دیگری صورت گرفت و کارهای بسیار دیگری در زمینه آسفالت و قیرپاشی جاده‌ها، ترابری، حمل‌ونقل و نفر و تدارکات رزمندگان انجام گرفت و تعمیرگاههای ثابت احداثی در عملیات بیت‌المقدس کماکان خدمات خود را ادامه دادند و فعالیتهای مختلف و پراکنده دیگری از قبیل احداث حمام، نانوائی و غیره در دل جبهه صورت گرفت که پشتیبانی و حمایت رزمندگان بسیار مؤثر بود.

عملیات مسلم بن عقیل:

هر چند عملیات مسلم بن عقیل گسترده‌ای چندانی نداشته به لحاظ کوهستانی بودن منطقه عملیاتی در حین عملیات به عملیات مهندسی واحداث خاکریز نیاز شدیدی نبود در عین حال مهندسی اهمیت و نقش خود را حفظ نموده و جهاد سازندگی با اعزام اکیپهای مهندسی از جنوب نیروهای خود در غرب راتقویت و جمعاً با شرکت بیش از هزار جهادگر در عملیات شرکت نمودند. در این عملیات کلاً ۱۵۰ کیلومتر راه و نزدیک به ۵۰ کیلومتر خاکریز احداث گردید.

احداث که نیاز ترابری سنگین راحل نمود. احداث پل فوق شرایط بسیار ویژه و حساسی داشت که امدادهای غیبی والهی در لحظه لحظه آن متجلی بود و تنها فضل رحمت خداوند باعث نجات و حفظ جان رزمندگان اسلام شد زیرا دشمن محل تجمع رزمندگان را در پشت رودخانه زیر آتش سنگین گرفته بود و با تیر مستقیم تانک و خمپاره و هرسلاح در دسترس دیگر آتش می کرد منتها گلوله ها به اطراف اصابت می کرد و پل در همین شرایط دشوار احداث گردید.

۲- احداث یک سایت مهم پدافند هوایی موشکی در طول ۴ روز در حین عملیات که یک اقدام معجزه آسا بود و دهها هواپیما بعداً در ادامه عملیات توسط آن ساقط گردید.

همچنین ۴۰۰ پل آلومینیومی جدید نیز تولید شده است که با توقف عملیات مورد استفاده قرار نگرفت.

۳- احداث سایت موشکی در مجاورت خطوط مقدم و در دل تپه های رملی سا استنکارات ویژه مهندسی جهت حفظ و حراست رادار آن از اصابت موشکها و هواپیماهای دشمن این سایت که در شرایط سخت و در کمترین زمان ممکن احداث گردید، توانسته نقش مهمی در عملیات داشته باشد که به دلیل ادامه عملیات از ذکر محل آن معذور هستیم.

۴- از اقدامات بسیار مهم این عملیات بسیج و بکارگیری بیش از ۱۵۰۰ کمپرسی جهت ترابری و مهندسی بود که نقش بسیار حساسی در سرعت بخشیدن به فعالیت های مهندسی و ترابری داشته اند.

۵- باید از پاره ی اقدامات دیگر از جمله احداث ۱۸ باب حمام احداث ۷ حلقه چاه و احداث اورژانسها و تعمیرگاههای ثابت و اکیبهای سیار تعمیراتی که در تعداد زیاد در خطوط مقدم خدمات خود را ارائه می نمودند و فعالیت های فرهنگی و تبلیغاتی فراوان دیگر نام برد که در پشتیبانی و حمایت رزمندگان مؤثر بوده اند.

در خاتمه یادآور می شود که ایثارگران جهاد سازندگی در دنبال عملیات والفجر (۱-۲) - ۳- ۴- ۵ و ۶) و همچنین عملیات ظفر مندانه خیبر نقش بسزایی ایفا کردند که از جمله می توان به احداث پل ۱۳ کیلومتری خیبر و جاده سیدالشهدا (ع) که بطول ۱۴ کیلومتر با عمق متوسط ۳ متر و عرض ۲۰ متر اشاره کرد که گزارش کامل هریک از آنها بطور جدا گانه در شماره های ۶۳ و ۶۴ مجله جهاد بچاپ رسیده است.

عملیات والفجر:

از آنجا که عملیات گسترده و بسیار مهم والفجر که تنها مراحل مقدماتی آن صورت گرفته جهت دفع نهائی تجاوز طرح ریزی گردیده بود جهاد سازندگی در سطح بسیار گسترده و با بکار گرفتن بیش از ۱۵ ستاد فعال و قدرتمند مهندسی در عملیات شرکت نمود که جهادگران ستادها

متجاوز از ۷۰۰۰ نفر بودند. در رابطه با شروع این عملیات بیش از ۴۰۰ کیلومتر راه تدارکاتی و مواصلاتی احداث و متجاوز از ۸۰ کیلومتر خاکریز ایجاد گردید. نزدیک به پنجاه دهنه پل از انواع مختلف و صدها سنگر و تنها ۱۸ باب حمام صحرایی و ۷ حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق و غیره ایجاد شد که لازم است به شرح پاره ای از این اقدامات که نقش تعیین کننده و حساسی در عملیات داشته اند بپردازیم:

۱- در محورهای عملیاتی همه جا در حد فاصل جزایه تا فکه به عمق متغیر از ۱۰ تا ۲۰ کیلومتر تپه های رملی قرار دارند که لازم بود از دل آنها جاده ها و محورهای عملیاتی کشیده شود. فعالیت طاقت فرسا و ایثارگران به برادران بالاخره عمق رملها را شکافت و از دل تنگه زلیجان تا جنگل امفر و از آنجا تا خطوط مقدم جبهه ها و مواضع جدید رزمندگان امتداد یافت. این محور که به جاده کاظمین مشهور گردید و محور دیگری که در منطقه بیت راشد و بنام بزرگراه حاج احمد متوسلیان نامگذاری شد نقش تعیین کننده در فراهم نمودن امکان عبور و ترابری نیروها از دل تپه های رملی را فراهم آورد و بی گمان از مهمترین و عظیم ترین کارهای مهندسی در این عملیات نبوده است.

۲- با توجه به فعالیت های شدید مهندسی دشمن و احداث نمودن موانع مختلف مهندسی از قبیل کانال و میادین مین و وسیع خاردار، در جهت مقابله با موانع برادران جهادگر کوششهای مختلفی انجام دادند که مهمترین آنها استکار و اختراع پلهای عبور نفر جهت فراهم نمودن امکان عبور از کانالهای احداثی بود. این پلهای که توسط نفر حمل می گردید با استفاده از پروفیل و برزنت و بصورت تاشو و با طولهای ۶ متری و تعدادی ۸ و ۹ متری به تعداد ۳۵۰ عدد تولید شد. از اهمیت کوششهای انجام شده در ابداع و تولید این پلهای همین بس که تا مرحله تولید نهائی ۶ نوع مختلف آن ابتکار و آزمایش و بالاخره آخرین و کاملترین آنها تولید شد که بطور مؤثر در عملیات استفاده گردید.

شرایط و اهمیت فعالیتها به شرح زیر است:

۱- اهمیت مهندسی نه در حین عملیات که قبل از عملیات بود و آن احداث راههای تدارکاتی در دل صخره ها و کوهها و از میان دره ها بود تا ارتباط و تدارک رزمندگان و مقدمات عملیات فراهم کند که در این رابطه بیش از ۱۵۰ کیلومتر راه احداث شده از مشکلات احداث راههای فوق پل زنی بیش از اندازه بود بطوری که نزدیک به ۹۰ دهنه پل در طول ۱۵۰ کیلومتر احداث گردید.

عملیات محرم:

عملیات محرم نیز که از گستردگی چندانی به لحاظ ضرورتها و مهندسی برخوردار نبود به دلیل متکی بودن به جاده دهلران جاده های تدارکاتی و مواصلاتی مهمی برای احداث نداشت در عین حال جهاد سازندگی با بیش از ۱۵۰۸ جهادگر و گروههای مختلف مهندسی در عملیات شرکت نموده و در احداث جاده و خاکریز و پل کلیه نیازهای عملیات را تامین نمودند پاره ای از اقدامات که در حین عملیات انجام و دارای اهمیت فوق العاده ای بداند به شرح زیر است:

۱- بدلیل بارندگی

سیلاب شدیدی در رودخانه دوبرج ایجاد شد که باعث مشکلات گردید و بخصوص عبور رزمندگان اسلام در صبح عملیات مسئله ای شده بود که جهاد سازندگی با اقدامات ضربتی ضمن همکاری در نقل و انتقال نیروها بالودر اقدام به احداث پل لوله ای نمود. دودهنه پل لوله ای یکی بالوله های با قطر ۸۰ سانتی متری و دیگری بالوله های با قطر ۴ متر